

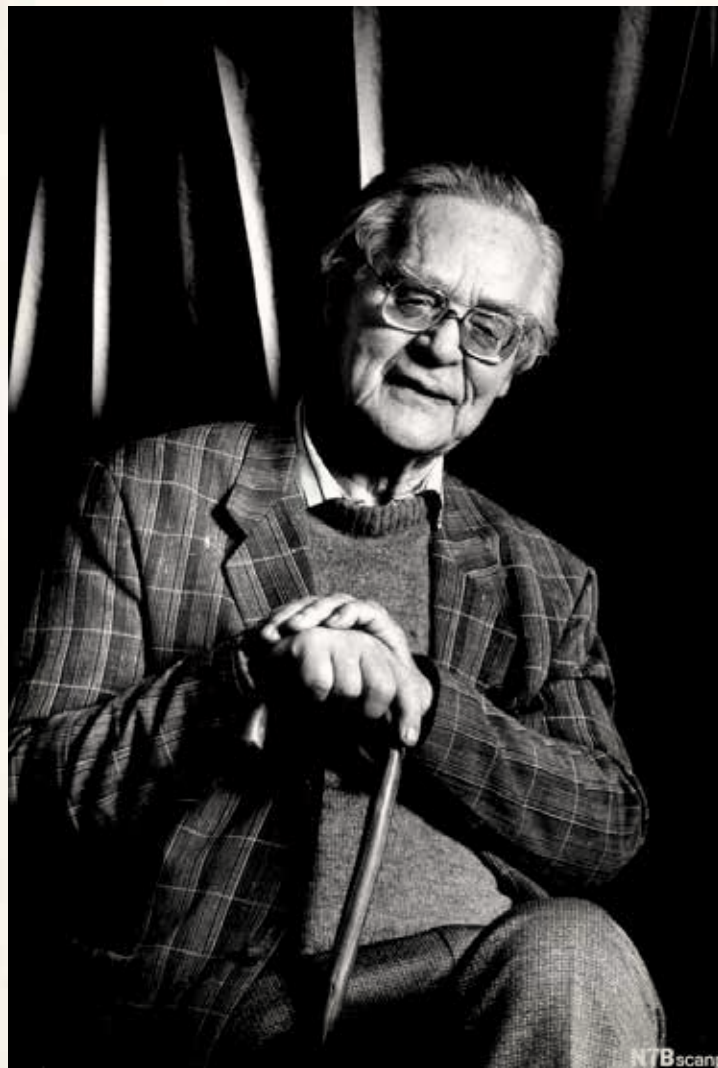
Jord og jern

En folkekjær modernist

☛ Rolf Jacobsen (1907–1994) regnes som en av Norges aller største lyrikere. Han er også en av de få norske lyrikerne med internasjonal suksess. Diktsamlingene hans er oversatt til flere språk.

☛ Modernistisk litteratur forbindes ofte med vanskelig tilgjengelige tekster, men lyrikken til Jacobsen er et unntak. Den er inkluderende og filosoferende, og den berører temaer som identitet og virkelighet i et språk som når fram til mange.

☛ Rolf Jacobsen ble født i Kristiania, men slo seg til slutt ned på Hamar, der han arbeidet som journalist og bokhandler. Han debuterte i 1933 med diktsamlingen *Jord og jern*. I 1935 kom samlingen *Vrimmel*, men så skulle det gå 16 år til neste utgivelse, *Fjerntog* (1951).

Rolf Jacobsen. Foto: Tom A. Kolstad / Aftenposten / Scanpix

☞ Andre verdenskrig markerte et skille i Jacobsens liv og forfatterskap. I 1940 meldte han seg inn i Nasjonal Samling, og som redaktør i «Glåmdalen» skrev han flere tyskvennlige artikler under krigen. For dette ble han i 1946 dømt til tre år og seks måneders straffarbeid. Etter krigen tok han et oppgjør med fortida. Han konverterte til den katolske tro, samtidig som han orienterte seg mot venstre i det politiske landskapet.

☞ For sitt arbeid som lyriker mottok Jacobsen flere priser, blant annet Doblougprisen, Aschehougprisen og Svenska Akademiens nordiske pris. Han ble også innstilt til Nordisk råds litteraturpris fire ganger.

*Rolf Jacobsen tar imot
kritikerprisen av lederen i
Norsk litteraturkritikerlag,
Magli Elster, i 1960.
Foto: Aftenposten / Scanpix*

Jord og jern (1933)

☛ Jacobsens debutsamling, *Jord og jern*, består av to deler. Den første delen omfatter en rekke utradisjonelle naturdikt, mens diktene i andre del handler om den moderne bykulturen. Underjordiske kloakksystemer, telefonledninger, kraftstasjoner, raske biler og fly er like naturlige motiver for Jacobsen som skog, fjell, vann, fugler og måneskinn.

☛ I disse diktene står ikke natur og moderne sivilisasjon i direkte motsetning til hverandre, noe også tittelen *Jord og jern* antyder. Begge verdener finnes, de eksisterer ved siden av hverandre, og menneskene hører hjemme begge steder.

☛ Enkelte dikt i *Jord og jern* formidler en sterk fascinasjon for den teknologiske utviklingen, men stort sett er Jacobsen mer tvisynt i sin skildring av moderne

sivilisasjon: Selv om teknologien kan begeistre og gjøre livet mer behagelig for oss, gir den ikke noe svar på de eksistensielle spørsmålene våre. Framskrittet gjør oss heller ikke mer lykkelige.

Foto: Scanpix

Grønn poesi

Foto: Jon Hauge / Aftenposten / Scanpix

☞ Det var først i begynnelsen av 1960-årene at miljøproblemer begynte å bli allment kjent og problematisert, men Jacobsen var tidlig ute med å varsle om skyggesidene ved den teknologiske utviklingen. Diktet «Landskap med gravemaskiner» fra 1954 regnes som Norges første «grønne» dikt.

☞ I *Jord og jern* tegner Jacobsen stort sett et positivt bilde av den teknologiske

utviklingen. Den framstår ikke som en kontrast til naturen, den kommer *i tillegg*. Men i diktet «Landskap med gravemaskiner» skildres en natur som er truet av teknologien. Det er naturen som betaler prisen for framskrittet.

☞ Både natur og maskiner er menneskeligjort i «Landskap med gravemaskiner», og det er naturen selv som observerer og reflekterer over det som skjer. Maskinene framstilles som menneskenes slaver: «Maskinene også er ofre, med blindede øyne og lenker om føttene.» Det er mennesker som styrer maskinene, og det er menneskene som er ansvarlige for den truende utviklingen.

☞ Men dette sies ikke direkte i diktet. Menneskene nevnes faktisk ikke i det hele tatt, de er usynlige bak maskinene sine. Slik kan leseren få inntrykk av at den ødeleggende utviklingen har sin egen dynamikk, uavhengig av alt og alle. Den kan ikke stoppes.

Politisk engasjement og samfunnskritikk

☛ Jacobsen så også tidlig faresignaler ved medie- og forbrukssamfunnet som ut-

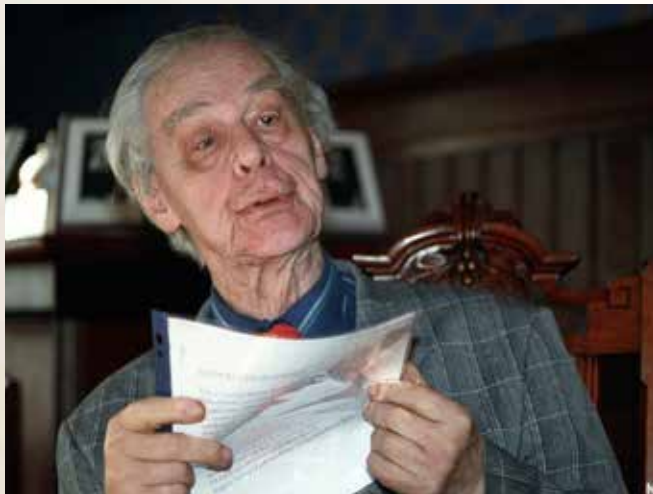

viklet seg i etterkrigsårene. Hans påstand var at kommersialiseringen av samfunnet førte folk bort fra hverandre og bort fra seg selv.

☛ I begynnelsen av 1970-årene førte USAs harde krigføring og overgrep mot sivilbefolkningen i Vietnam til massive protester fra mange kunstnere. Også Jacobsen gav ut flere USA-kritiske dikt.

*Gate i Saigon, Vietnam, i 1975.
Foto: NTB / Scanpix*

Metaforenes mester

Rolf Jacobsen leser egne dikt (1993).

Foto: Jon Eeg / NTB / Scanpix

☞ Da Rolf Jacobsen debuterte i begynnelsen av 1930-årene, var samtidslyrikken dominert av en pompøs og høystemt tone. Motivene var ofte såkalt sentrallyriske – dikterne tematiserte de evige spørsmål om «livet, døden og kjærligheten». Jacobsens lyrikk bød på noe helt annet. Ordene han

valgte, var hverdagslige, enkle og direkte, og formen var fri.

☞ Å skrive dikt uten rim og rytme var for så vidt ikke noe nytt. Tida da slike «snakkedikt» provoserte og sjokkerte leseren, var over. Likevel var det noe helt nyskapende over diktningen til Jacobsen. I tillegg til det klare bruddet med den pompøse tonen var det motivene og bildebruken som vakte oppsikt. Aldri hadde en norsk lyriker i så stor grad trukket den moderne verden inn i tekstene sine. Trikker, busser, telefonledninger og kloakksystemer – alt den moderne verden brakte med seg av teknologiske nyvinninger, brukte Jacobsen i lyrikken sin.

Bruken av kontraster og bilder

☛ Jacobsen bruker ofte kontraster i diktene sine – det er natur mot kultur, jord mot jern. Men de poetiske bildene bygger bru over motsetningene og skaper sammenheng. Når Jacobsen for eksempel sammenlikner undergrunnsbanen med en meitemark som åler seg rundt under jorda, setter han sammen natur og kultur – han viser oss at både mennesker, dyr og maskiner er del av den *samme* virkeligheten, den samme verdenen.

☛ Metaforene og symbolene Jacobsen velger, er enkle, tydelige og hverdagslige. Mange av tekstene hans er dessuten komponert på en måte som minner om en fortrolig samtale. Det er denne åpne, inkluderende og likeframme stilen som har gjort Jacobsen til en så folkekjær lyriker.

Foto: Helge Sunde / Samfoto / Scanpix

Store kontraster og stille samtaler

☞ Gjennom hele forfatterskapet var Jacobsen opptatt av motsetningen – og sammenhengen – mellom natur og kultur. Men holdningen hans endret seg over tid. I diktsamlingene han gav ut før krigen, ser vi innimellom stor fascinasjon for teknologi og maskiner. I samlingen *Fjerntog*, som kom ut i 1951, fokuserer han mer på naturen enn kulturen, og mot slutten av forfatterskapet er han mer kulturkritisk – her tematiserer han ødeleggelsene som maskiner og sivilisasjon påfører naturen.

☞ En annen sentral tematikk i Jacobsens forfatterskap er kontrasten mellom *samtale* og *taushet*. I diktene sine fører han ofte filosofiske samtaler med både fysiske og abstrakte gjenstander. Han samtaler med jorda, med bussen, med antenner og

gravemaskiner. Men samtidig etterlyser Jacobsen taushet, og det er to typer taushet han skriver om. På den ene siden har vi den gode tausheten der vi lytter til naturen rundt oss, tausheten der vi hører at «myrstrå vipper». Og så finnes den vonde tausheten. Dette er tausheten det moderne samfunnet har ført med seg. I mylderet av alt og alle som snakker til oss, har vi mennesker mistet evnen til å snakke *med* hverandre.

☞ Det finnes også andre tematiske perspektiv hos Jacobsen. Han har skrevet flere såkalte metadikt – tekster som tematiserer dikt og diktning. Jacobsen har også utgitt flere reisetekster og dikt om kjærlighet, samliv og sorg. I den siste utgivelsen hans, *Nattåpent* fra 1985, skriver han mye om kjærligheten til sin avdøde kone. I disse sorgdiktene erindrer og lengter han tilbake til en tid som ikke lenger eksisterer.

